

4. *Доброчаева Д. Н., Котов М. Ц., Прокусин Ю. Н. и др.* Определитель высших растений Украины. – 1 изд. Киев: Наук. думка, 1987. – 548 с.

Стаття поступила до редакції 26.09.2008 р.; прийнята до друку 06.10.2008 р.

Куцела О. Я. – науковий співробітник дендропарку «Дружба» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Буняк В. І. – к. б. н., доцент кафедри біології та екології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Кульбанська С. М. – аспірантка кафедри біології та екології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Рецензент: доцент кафедри біології і екології Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника Шумська Н. В.

УДК 581.9

ІНТРОДУКЦІЯ ТА АКЛІМАТИЗАЦІЯ *LAVANDULA ANGUSTIFOLIA* MILL. В УМОВАХ ДЕНДРОЛОГІЧНОГО ПАРКУ «ДРУЖБА»

Т.М. Куцела, О.Я. Куцела

Дендрологічний парк «Дружба» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

*В статті подано дослідження особливостей антогенезу *Lavandula angustifolia* Mill. в умовах дендрологічного парку «Дружба» Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника*

Ключові слова: *Lavandula*, фенологія, вирощування.

Kutsela T.M., Kutsela O.Ya. Introduction and acclimatization *Lavandula angustifolia* Mill. in the conditions of the arboretum park "Druzhba". In the article it is shown the investigation of the peculiarities of the ontogenesis *Larangula angustifolia* Mill in the condition of the arboretum park "Druzhba" Precarpathian national university named by V. Stephanyk.

Key words: *Lavanduls*, phenology growth.

Вступ

Ще до історичних часів, основним джерелом цілющих засобів були лікарські рослини. Саме вони в медицині всіх народів і всіх часів завжди були найпоширенішим засобом лікування [1].

Лаванда вузьколиста – вічнозелений напівкущ з родини губоцвітих (Lamiaceae) [3]. Природно зростає в країнах Середземномор'я, де введена в культуру, очевидно, задовго до нашої ери як ароматична і лікарська рослина. Як ефіроолійну рослину почали культивувати у XIV ст. у Франції. Згодом лаванду стали вирощувати й в інших країнах [2]. На Україні Лаванда вузьколиста вирощується у Криму та в різних Ботанічних садах.

В дендропарк лаванду завезено в 2006 році з Кримського півострова і культивується вона тут в колекції лікарських рослин.

Подаємо морфологічні особливості виду: рослина в умовах дендропарку досягає 50-60 см висотою, з вузькими сіро-зеленими листками та красивими синіми квітами, зібраними у колосовидне суцвіття на кінцях довгих квітконосів. Насіння бурого кольору.

Лаванда – одна з найважливіших ефіро-олійних рослин, її олія має бактерицидні властивості, застосовується в парфумерії, а також у медицині як ранозагоюючий і протиревматичний засіб, при серцево-судинних та нервових захворюваннях. Висушені квіти вживають для ароматизації ванн [4].

Лаванда – прекрасний медонос. Цвіте з середини червня до середини серпня, даючи багато нектару. Мед має ніжний, приємний аромат і високі якості.

Метою даної роботи було дослідження біологічних особливостей лаванди вузьколистої в умовах дендрологічного парку «Дружба». Вивчалися ритм сезонного розвитку, репродуктивна здатність, умови акліматизації та кількість генеративних пагонів, які можна використати як лікарську сировину.

Матеріали та методи

Об'єктами досліджень слугували 25 особин лаванди вузьколистої. У даних рослин вивчалися рясність цвітіння та плодоношення, кількість генеративних пагонів та ін.

Феноспостереження проводилися за двадцятьма п'ятьма рослинами протягом 2006-2008 рр. При вивченні ритму сезонного розвитку фіксувалися такі фенологічні фази: початок вегетації (поява нових листочків), бутонізація (поява згорнутих пелюсток квітів), початок цвітіння (повне розпускання перших квітів), масове цвітіння (розпускання більше половини квітів), кінець цвітіння (цвітуть поодинокі квіти), досягання плодів (плоди повністю достигли).

Рясність цвітіння і плодоношення визначалися окомірно за трьома категоріями (слабке, середне, рясне). Висота куща вимірювалася в сантиметрах.

Результати й обговорення

Фенологічні дані сезонного розвитку лаванди вузьколистої подаються в таблиці 1.

Таблиця 1. Фенологія розвитку лаванди в умовах Передкарпаття.

Роки	Поч. вегет.	Кущ.	Бут.	Цвітіння			Плодонош.		Висота рослин	Кількість генер. пагонів
				Поч.	Мас.	Кін.	Поч.	Кін.		
2006	29.04	18.05	30.05	29.06	24.07	21.08	04.08	15.09	40-45	70-80
2007	20.04	11.05	22.05	21.06	17.07	15.08	20.07	50-55	50-55	85-95
2008	14.04	30.04	18.05	13.06	21.07	09.08	18.07	60-65	60-65	90-100

У результаті досліджень виявилось що початок вегетації рослин розпочався в другій половині квітня, кушення відбулося на початку травня, початок бутонізації припадає на кінець травня, початок цвітіння – друга половина червня, масове цвітіння - середина липня, кінець цвітіння припадає, в основному, на середину серпня.

Тривалість цвітіння 50-65 днів.

Масове цвітіння настає через 85-90 днів від початку вегетації, а плодоношення настає через 90-95 днів. Висота рослин – 50-60 см.

Хоча рослина належить до вічнозелених, вона має період спокою. В цей час частина листочків опадає. Лаванда світлолюбна рослина, в затінку росте і розвивається повільніше. Цвіте на другий рік після садіння і при належному догляді дає задовільний урожай. До вологості не вимоглива, однак при сильному пересиханні ґрунту врожайність знижується.

Найкраще лаванда росте на освітленому південному схилі з високо родючими і багатими на кальцій ґрунтами.

Розмножується лаванда вегетативно (живцями і відсадками), рідше поділом куща, насінням. Живцювання потрібно проводити у серпні-вересні або рано-на-весні. Молоді рослини з живців один-два роки треба вирощувати у парнику. На постійне місце висаджування у вересні-жовтні або навесні. Догляд за розсадниками полягає в розпушенні міжрядь, знищенні бур'янів та підживленні. Через кожні 5-6 років рослини потрібно омолоджувати, для чого восени кущі зрізують на рівні ґрунту чи трохи вище, рихлять міжряддя, вносять добрива. Навесні зрізані кущі обростають численними молодими пагонами.

Процес омолодження за час існування розсадника потрібно повторювати 2-3 рази. Врожай збирають у період масового цвітіння.

Лаванда своєрідна декоративна рослина, яку можна використовувати для створення бордюрів, груп і поодиноких насаджень.

Проведені дослідження показали, що в умовах дендропарку лаванда вузьколиста рясно цвіте і плодоносить, але, на жаль, висіяне насіння безпосередньо у ґрунт не дало ніяких результатів, тобто схожості не було зафіксовано.

Висновки

1. В ґрунтово-кліматичних умовах дендрологічного парку «Дружба» дослідницький вид проходить повний цикл сезонного розвитку і має високу репродуктивну здатність, але розмножується тільки вегетативно.
2. Лаванда вузьколиста є перспективним видом для вирощування в умовах Прикарпаття з метою одержання лікарської сировини, а також для вирощування як декоративної рослини, яку можна використовувати для створення бордюрів, груп і поодиноких насаджень.

Література

1. *Гладун Я.Д.* Лікарські рослини на прищільній ділянці. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2005. – 136 с.

2. Нечитайло В.А., Баданіна В.А., Грищенко В.В. Культурні рослини України. Навчальний. – К.: Фітосоціоцентр, 2005. – 351 с.
3. Доброчаєва Д.Н., Котов М.И., Прокудин Ю.Н. и др. Определитель высших растений Украины. – К.: Наукова Думка, 1987. – 548 с.
4. Гродзинський А.М. (ред.) Лікарські рослини. Енциклопедичний довідник. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1989. – 544 с.

Стаття поступила до редакції 26.08.2008 р.; прийнята до друку 05.09.2008 р.

Куцела Т.М. – науковий співробітник дендропарку «Дружба» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Куцела О.Я. – науковий співробітник дендропарку «Дружба» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Рецензент: доцент кафедри біології та екології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Буняк В. І.

УДК 635.925

ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ КЛУБОВЕЦЬКОГО ЛІСОВОГО МАСИВУ

Л. Притуляк, В.І. Гнєзділова

Кафедра біології та екології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

У статті представлені результати дослідження лікарських рослин Клубовецького лісового масиву. Систематичний аналіз показав, що виявлені 97 видів лікарських рослин відносяться до 86 родів, 43 родин і 3 відділів Polypodiophyta, Pinophyta, Magnoliophyta, серед яких переважає останній. Крім того, проводився біоморфологічний, флороценотичний, екологічний аналізи та аналіз рясності видів.

Ключові слова: Рослина, вид, родина, біоморфа.

Prytulak L., Gniezdilova V. I. The medical plant of Klubivtsi forest. The article shows the systematic, biomorphological, florocenotic, ecological analysis of medical plants of Klubivtsi forest. There were found 97 species of medical plants. They belong to 86 genera, 43 families and join into 3 divisions: Polypodiophyta, Pinophyta, Magnoliophyta.

Key words: Plant, species, family, biomorpha.

Вступ

Лікарські рослини є складовою частиною природи і відіграють надзвичайно важливу роль як у природі, так і в житті людини. Проте, флора лікарських рослин на даній території щороку суттєво зменшується. Це пояснюється безконтрольним використанням природних ресурсів багатьох цінних лікарських рослин, інтенсифікацією господарювання на територіях з наявністю лікарських рослин, непередуманим осушуванням заплав, особливо в лісових регіонах. Ці чинники призвели до катастрофічного зменшення природних ресурсів багатьох видів флори, розвитку тенденції до скорочення сировинного ареалу більшості цінних видів і, як наслідок, перехід їх до розряду рідкісних.

Матеріали і методи

При вивченні флори лікарських рослин на території Клубовецького лісового масиву ми використовували маршрутний метод паралельними рядами. Цей метод полягає в тому, що через досліджувану територію прокладалися маршрути паралельно на відстані 100 метрів один від одного.

Під час проходження даними маршрутами складався конспект флори, визначались види і родини рослин, відмічалось місце знаходження даного виду, зазначалася життєва форма, а також вивчались умови їх зростання.

На окремих ділянках під час спеціального вивчення деяких видів лікарських рослин використовувався метод тимчасових пробних ділянок, розмір яких складав 1x1. На цих пробних ділянках детально вивчались рослини — їх морфологічні ознаки, екологічні умови зростання. Рослини визначались за “Определителем высших растений Украины” [2], “Атласом лікарських рослин” [3] і “Визначником рослин Українських Карпат” [7]. Систематичну структуру подано за А.Л. Тахтаджяном [4], біоморфологічну – згідно І.Т. Серебрякова [1], рясність рослин визначали окомірним методом за шкалою О.Друде [1].